

DONDERDAG

06/04/17

20.15

Concertinleiding door
Liesbeth Segers

21.00

Concert

graindelavoix

Björn Schmelzer, *artistieke leiding*

Anne-Kathryn Olsen, *zang* | Alice Kamenezky, *zang* | Razek-François Bitar, *zang* | Albert Riera, *zang* |
Andrés Miravete, *zang* | Marius Peterson, *zang* | Adrian Sîrbu, *zang* | Arnout Malfliet, *zang* | Joachim
Höchbauer, *zang*

George de la Hèle (1547-1586)

Missa Praeter rerum seriem

Kyrie

Sanctus

Agnus Dei

Duarte Lobo (ca. 1565-1646)

Missa pro defunctis, a 8

Requiem aeternam (introitus)

Requiem aeternam (graduale)

Lux aeterna (communio)

Audivi vocem de caelo (motet, a 6)

Orazio Vecchi (1550-1605)

Missa pro defunctis, a 8

Requiem aeternam (introitus)

Kyrie

Si ambulem (graduale)

Dies irae (sequentia)

Domine Jesu Christe (offertorium)

Sanctus

Agnus Dei

Lux aeterna (communio)

Paolo Bravusi (1586-1630)

Libera me Domine

Het Requiem van Orazio Vecchi en de 'Antwerp Connection'

Antwerpen, 2 juni 1640: laat in de ochtend zet zich een imposante, stille begrafenisstoet in beweging van de Wapper richting Sint-Jacobskerk. De kist wordt voorafgegaan door zestig wezen met toorts in de hand en de vertegenwoordigers van de belangrijkste monastieke ordes van de stad, samen met leden van het kapittel van de kathedraal en de stadsmagistraten. De kerk is, net als de katafalk, bekleed met zwart fluweel en rood satijn. De dode in de kist is niemand minder dan de beroemdste schilder van zijn tijd, Pieter Paul Rubens. Het requiem dat tijdens de begrafenis wordt gezongen, is zonder veel twijfel het *Requiem* dat ook vanavond op het programma staat, gecomponeerd door Orazio Vecchi rond 1605 en gedrukt in Antwerpen in 1612. Het beantwoordt aan de getuigenis van het begrafenisritueel: de uitvoering van een achtstemmig requiem met een polyfoon Dies irae. Stefanie Beghein heeft in haar doctoraat duidelijk aangegeven hoe de funeraire conventies er in de parochiekerk van Sint-Jacob in 1640 uitzagen: het lichaam van een belangrijk persoon zoals Rubens werd begraven in de buurt van het koor (een "koorlijk"), dichtbij het Heilig Sacrament. Voor dergelijke personen was een achtstemmig requiem (in prima-practicastijl) aangevuld met een meerstemmig Dies irae en Libera me de geplogenheid. Vecchi's *Requiem*, onvoltooid bij zijn dood, werd door zijn leerling Paolo Bravusi aangevuld met een Libera me dat ook in de Venetiaanse en Antwerpse druk terug te vinden is. Van alle requiems die in Antwerpen in die periode werden gedrukt, komt enkel de dodenmis van Vecchi echt in aanmerking voor Rubens' begrafenis. Bovendien is de mis terug te vinden in een bij Phalesius uitgegeven druk van 1612 naast de beroemde *Missa In illo tempore* van Monteverdi, Rubens' collega in Mantua. Vecchi's *Requiem* is ook het enige Italiaanse requiem dat in die periode in Antwerpen werd gedrukt. Belangrijk is dat de esthetische en liturgische smaak in de Antwerpse Sint-Jacobskerk pas na 1644 veranderde en 'echt' barok werd, met de aanstelling van Philippus Van Steelant. Van hem zijn meerdere dodenmissen bekend in de nieuwe concertatostijl van de seconda pratica, een stijl die we eerder associëren met de werken van Rubens. Nochtans is het net die 'andere' barok die te horen was op zijn begrafenis.

Wanneer we het *Requiem* van Vecchi beluisteren en tegelijk denken aan de schilderijen van Rubens, worden we gewaar dat er in het begin van de 17de eeuw geen sprake kon zijn van een homogene, barokke cultuur. Het is alsof verschillende stijlen en tijden door elkaar liepen die we nu nog maar moeilijk met elkaar kunnen associëren. De rituelen tijdens de begrafenis van Rubens appelleren aan een ander soort barok, een soort gesluisde, vermomde barok, en vreemd genoeg in die zin, barok 'par excellence'. Barok is immers de stijl en de kunst van de vermomming, van een gedrapeerde materie die verhult en onthult. De waarheid is niet te vinden achter de sluier, maar is de sluier zelf.

Eerder dan te poneren dat componisten conservatief of oubollig waren, wil dit concert deze 'andere' barok doen ervaren. Misschien werd de Antwerpse barok wel gekenmerkt door twee gezichten: het eerste is dat van Rubens en zijn collega's: een glorieuze, grandioze, post-Tridentijnse barok, met zijn eindeloze plooiën en schakeringen in de materie. Het tweede geeft een complexere en minder bekende, minder uitgesproken barok weer, gekenmerkt door een afgekeerd gelaat, een gelaat in het donker of herleid tot een blik in een zwarte sluier, een vermomde, verklede barok. Het eerste gelaat is dat van de vermenging van geplooidde huid en witte draperie; het tweede is dat van de strenge leegte, donker en zwart. Het zijn twee gezichten van dezelfde penning.

De geschiedenis heeft ons geleerd de barok te beschouwen als een verzameling van 17de-eeuwse stilistische kenmerken die eigentijds en vernieuwend waren en die we zonder problemen, zonder dialectiek of ambiguïteit kunnen inpassen in een historisch schema. Al wat daar niet in past noemen we anachronistisch of in het beste geval een overblijfsel of een reactie. Dit probleem komt goed tot uiting in onze appreciatie van de polyfonie die we met de prima pratica associëren, met de 16de eeuw, maar die in de 17de eeuw bleef doorleven. Vecchi's *Requiem* is een mooi voorbeeld, maar ook de werken van de Portugese Duarte Lobo, wiens volledige oeuvre in het begin van de 16de eeuw bij Plantijn werd uitgegeven, tot en met 1639, een jaar voor Rubens' dood dus.

In Antwerpen was de barokke expressie vooral ook een reactie op het trauma van het iconoclasmie: Antwerpen kende in de loop van de 16de eeuw twee beeldenstormen, waarvan de eerste in 1566 kort maar heel heftig was, terwijl die van 1581 onder het calvinistische bewind, georganiseerd en rigoureuus was. Het is niet toevallig dat vele geschilderde kerkinterieurs in de 17de eeuw werden uitgewerkt met de binnenarchitectuur van voor 1566: een spookachtige herinnering van hoe het er ooit had uitgezien. Wellicht was dat ook een manier om in religieus gemengde, Antwerpse families het probleem van het iconoclasmie en de verering van heiligenbeelden bespreekbaar te maken.

Vecchi en Lobo beantwoorden volledig aan dit tijdsbeeld. Zo gebruikte Vecchi het pre-Tridentijnse graduale "Si ambulem ..." in plaats van het normale "Requiem aeternam ..." (dat wel bij Lobo terug te vinden is.) Verder snijdt hij van het offertorium het tweede deel "Hostias et preces ...". Een andere anomalie is de introductie van een volledig doorgecomponeerd Dies irae. Zonder twijfel stelde dit de componist, vooral bekend om zijn madrigaalkomedies, in staat een bescheiden liturgisch drama te construeren, gekenmerkt door het gebruik van chromatische wendingen en twee koren die elkaar afwisselen: een hoog koor en een infernaal laag koor die elkaar in het Pie Jesu omarmen.

We beginnen het concert echter met een andere primeur: drie delen uit de nooit eerder uitgevoerde *Missa*

Praeter rerum seriem, gedrukt in 1578 bij Plantijn in Antwerpen. De mis is gebaseerd op een andere mis met dezelfde titel van Cipriano de Rore, die op zijn beurt een motet van Josquin als uitgangspunt nam. De mis is deel van een iconische Antwerpse druk, de eerste muzikale publicatie die bij Plantijn van de persen rolde. Het verhaal is bekend: Plantijn wilde een antifonarium drukken met de financiële steun van Filips II. Die steun liet op zich wachten, maar de investering in speciaal papier en speciale muziekkarakters was gemaakt. Plantijn besloot het erop te wagen en missen te drukken van de 31-jarige kapelmeester van Doornik, George de la Hèle, geboren in Antwerpen. Zijn werk bleef onterecht onbekend en nauwelijks uitgevoerd, want het getuigt van een ongelooflijk meesterschap en bezit een geweldige lyrische pathetiek.

Björn Schmelzer

Kyrie

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Sanctus

Sanctus, sanctus, sanctus
Dominus Deus Sabaoth!
Pleni sunt caeli et terra
gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit
in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Agnus Dei

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis!
Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis!
Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem!

Requiem aeternam

Requiem aeternam
dona eis, Domine
et lux perpetua luceat eis.
Te decet hymnus
Deus in Sion,
et tibi reddetur votum in Jerusalem;
exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet.

Heer, ontferm U over ons.
Christus, ontferm U over ons.
Heer, ontferm U over ons.

Heilig, heilig, heilig
de Heer, de God der hemelse machten!
Vol zijn hemel en aarde
van Uw heerlijkheid,
Hosanna in den hoge.
Gezegend Hij die komt
in de Naam des Heren.
Hosanna in den hoge.

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons!
Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons!
Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der wereld,
geef ons de vrede!

Geef hun, Heer,
de eeuwige rust
en moge Uw licht altijd over hen schijnen.
Aan U moet dit lied worden opgedragen,
God in Sion,
lof en eer brengen wij U in Jeruzalem;
aanhoor mijn gebed dat ik U zing,
tot U keert alle leven weer.

Requiem aeternam

Requiem aeternam
dona eis Domine,
et lux perpetua luceat eis.
In memoriam aeternam,
erit justus:
ab auditione mala non timebit.

Lux aeterna

Lux aeterna
luceat eis, Domine,
cum sanctis tuis in aeternum
quia pius es.

Requiem aeternam
dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis
cum sanctis tuis in aeternum
quia pius es.

Audivi vocem de caelo

Audivi vocem de caelo dicentem mihi:
beati mortui
qui in Domino moriuntur.

Requiem aeternam

Requiem aeternam
dona eis, Domine
et lux perpetua luceat eis.
Te decet hymnus
Deus in Sion,
et tibi reddetur votum in Jerusalem;
exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet.

Geef hun, Heer,
de eeuwige rust
en moge het eeuwige licht over hen schijnen.
De rechtschapen man zal voor eeuwig
worden herinnerd: hij zal geen kwaad
te vrezen hebben van geroddel.

Dat het eeuwige licht
mag schijnen, Heer,
met Uw heiligen in eeuwigheid,
omdat Gij goed zijt.

Geef hun,
Heer, de eeuwige rust
en moge Uw licht altijd over hen schijnen,
met Uw heiligen in eeuwigheid,
omdat Gij goed zijt.

Ik hoorde een stem uit de hemel die me zei:
gezegend zijn de doden
die in de Heer sterven.

Geef hun, Heer,
de eeuwige rust
en moge Uw licht altijd over hen schijnen.
Aan U moet dit lied worden opgedragen,
God in Sion,
lof en eer brengen wij U in Jeruzalem;
aanhoor mijn gebed dat ik U zing,
tot U keert alle leven weer.

Kyrie

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Heer, ontferm U over ons.
Christus, ontferm U over ons.
Heer, ontferm U over ons.

Si ambulem

Si ambulem
in medio umbrae mortis
non timebo mala:
quoniam mecum es, Domine.

Al wandel ik
te midden van de schaduw van de dood,
ik vrees niets ergs
want U bent bij me, Heer.

Dies irae

Dies irae, dies illa
solvat saeculum in favilla,
teste David cum Sibylla.

Dag van toorn, die dag
waarop de wereld tot as verwordt,
zoals David en de sibille hebben voorspeld.

Quantus tremor est futurus,
quando iudex est venturus,
cuncta stricte discussurus!

Wat een gruwel staat ons te wachten
wanneer de rechter neerdaalt
om over alles zijn strenge oordeel te vellen!

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionum,
coget omnes ante thronum,

Met wonderlijke klank
zal de trompet door de graven jagen
en allen voor zijn troon dagen

mors stupebit et natura,
cum resurget creatura,
iudicanti responsura.

wanneer de doden herleven
en bij 't oordeel
antwoord geven.

Liber scriptus progeretur,
in quo totum continetur,
unde mundus iudicetur.

Dan zal het boek worden geopend
waarin alles werd neergeschreven
om de wereld te beoordelen.

Iudex ergo cum sedebit,
quidquid latet apparebit.
Nil inultum remanebit.

Wanneer de rechter is neergezeten,
zal het verborgene aan het licht komen.
Niets zal ongestraft blijven.

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
cum vix justus sit securus?

Rex tremendae majestatis,
qui salvandos salvas gratis
salva me fons pietatis.

Recordare Jesu pie
quod sum causa tuae viae:
ne me perdas illa die.

Quaereuns me sedisti lassus:
redemisti crucem passus;
tantus labor non sit cassus.

Iuste iudex ultionis,
donum fac remissionis
ante diem rationis.

Ingemisco tamquam reus:
culpa rubet vultus meus;
supplicanti parce, Deus.

Qui Mariam absolvisti,
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.

Preces meae non sunt dignae,
sed tu, bonus, fac benigne,
ne perenni cremer igne.

Inter oves locum praesta,
et ab hoedis me sequestra,
statuens in parte dextra.

Wat zal ik, armzalige, dan kunnen zeggen?
Welke beschermheer kan ik aanroepen
als zelfs de rechtvaardige nauwelijks veilig is?

Koning van een geduchte verhevenheid,
U die onbaatzuchtig verlost wie het waard
is gered te worden, red mij, bron van

gerechtigheid. Herinner U, liefdevolle Jezus,
dat ik de beweegreden ben van Uw leven:
laat me niet alleen op die dag.

De zoektocht naar mij heeft U uitgeput:
om mij vrij te kopen, bent U aan het kruis ge-
storven; dat zoveel moeite niet vergeefs moge zijn.

Rechtvaardige beoordelaar van wraak,
verleen mij het geschenk van de vergeving
vóór de dag van de afrekening.

Als een aangeklaagde begin ik te zuchten:
de schuld doet mijn gelaat blozen:
ontzie hem die U ootmoedig smeekt, God.

Hij die Maria heeft vergeven,
en de zondaar heeft aangehoord,
heeft ook mij hoop gegeven.

Mijn gebeden zijn onwaardig:
maar Gij, Goede, geef genade,
dat ik niet eeuwig brande.

Laat mij uw schapen hoeden,
wil mij van de bokken scheiden,
en leid me naar uw rechterzijde.

Confutatis maledictis
fi ammis acribus addictis,
voca me cum benedictis.

Oro supplex et acclinis,
cor contritum quasi cinis,
gere curam mei fi nis.

Lacrimosa dies illa,
qua resurget ex favilla
judicandus homo reus

huic ergo parce, Deus.
Pie Jesu Domine,
dona eis requiem. Amen.

Domine Jesu Christe

Domine Jesu Christe,
Rex gloriae,
libera animas omnium fidelium
defunctorum de poenis inferni,
et de profundo lacu.
Libera eas de ore leonis,
ne absorbeat eas tartarus,
ne cadant in obscurum,
sed signifer sanctus Michael
repraesentet eas in lucem sanctam,
quam olim Abrahae promisisti
et semini eius.

Sanctus

Sanctus, sanctus, sanctus
Dominus Deus Sabaoth!
Pleni sunt caeli et terra
gloria tua.

Als de verdoemden zijn verjaagd
en in de hete vlammen zijn geworpen,
roep me dan tot de gezegenden.

Op mijn knieën smee ik U,
mijn hart welhaast tot as herleid,
sta me bij in mijn stervensuur.

Dag vol tranen, die dag
waarop de zondige mens
uit het graf verrijst

om door U, God, te worden geoordeeld.
Lieve Heer Jezus,
geef hun rust. Amen.

Heer Jezus Christus,
hemelse Koning,
verlos de zielen van alle overleden gelovigen
van de straffen uit de hel
en van de duistere afgronden.
Verlos hen uit de leeuwenmuil,
moge de hel hen niet verzwelgen,
laat hen niet in de duisternis storten,
maar moge de heilige Michael, uw vaandel-
drager, hen naar het eeuwige licht leiden,
zoals Gij eertijds Abraham
en zijn nageslacht beloofde.

Heilig, heilig, heilig
de Heer, de God der hemelse machten,
vol zijn hemel en aarde
van Uw heerlijkheid.

Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Agnus Dei

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
dona eis requiem sempiternam.

Lux aeterna

Lux aeterna
luceat eis, Domine,
cum sanctis tuis in aeternum
quia pius es.

Requiem aeternam
dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis.

Libera me Domine

Libera me, Domine,
de morte aeterna,
in die illa tremenda
quando coeli movendi
sunt et terra,
dum veneris iudicare
saeculum per ignem.
Tremens factus sum ego et timeo,
dum discussio venerit,
atque ventura ira
quando coeli movendi
sunt et terra.

Hosanna in den hoge.
Gezegend Hij die komt in de Naam des Heren.
Hosanna in den hoge.

Lam Gods,
dat wegneemt de zonden der wereld,
schenk hun eeuwige rust.

Dat het eeuwige licht
mag schijnen, Heer,
met Uw heiligen in eeuwigheid,
omdat Gij goed zijt.

Geef hun,
Heer, de eeuwige rust
en moge Uw licht altijd over hen schijnen.

Bevrijd me, Heer,
van de eeuwige dood,
op die verschrikkelijke dag
wanneer hemel en aarde
zullen worden dooreengeschied,
wanneer Gij de wereld
door het vuur zult oordelen.
Angstig ben ik en vol vrees,
wanneer het oordeel komt
en de nakende gramschap,
wanneer hemel en aarde
zullen worden dooreengeschied.

vertalingen: Jan Gijsel, Brigitte Hermans

Björn Schmelzer

Björn Schmelzer studeerde etnomusicologie en antropologie en is in deze twee disciplines actief als onderzoeker én als kunstenaar. Hij specialiseert zich vooral in de stijl en de functie van ornamentatie in de mediterrane en de westerse klassieke muziek. Hij richtte in 1999 het ensemble *graindelavoix* op, waarmee hij de oude muziek benadert vanuit de invalshoek van anachronisme en geografische marge met de bedoeling het auditieve verleden opnieuw uit te vinden. Momenteel werkt hij aan een boek over stempraktijken waarin tien jaar expertise met *graindelavoix* besloten ligt.

graindelavoix

Het door Björn Schmelzer opgerichte *graindelavoix* houdt zich niet aan de ongeschreven esthetische etiquette van de oudemuziekwereld, maar gaat op zoek naar alternatieve mogelijkheden waarbij expressie en intensiteit voorrang krijgen. De uitvoerders van *graindelavoix* zijn performers uit verschillende tradities en met een brede artistieke achtergrond en expertise. Bij de uitvoering wordt die heterogeniteit niet weggepolijst, maar werkt die eerder versterkend.

Graindelavoix maakte faam als baanbreker van een totaal nieuwe aanpak van oude repertoires, voorbij de museale of historisch geïnformeerde visie, met zijn gedurfde en soms als controversieel bestempelde uitvoeringen. Sinds 2015 is *graindelavoix* in residentie bij de Fondation Royaumont nabij Parijs met creaties en masterclasses. Het ensemble nam muziek op van onder meer Ockeghem, Binchois, de Machaut en onlangs ook de *Missa pro defunctis* van Orazio Vecchi.

Binnenkort in AMUZ

VRIJDAG 28.04.17 & ZATERDAG 29.04.17, 21.00 uur

Collegium Vocale Gent

Solistenensemble Collegium Vocale Gent | Philippe Herreweghe, artistieke leiding

Volgendo il ciel: madrigalen uit Monteverdi's zesde en achtste madrigalenboek

€ 32 / € 28 / € 24

WOENSDAG 12.07.17, 21.00 uur

Académie baroque européenne d'Ambronay

Paul Agnew, artistieke leiding

Dido & Aeneas

€ 20 / € 16 / € 14

AMUZ-seizoensconcerten 17|18

start ticketverkoop: zaterdag 13/05/2017

Goed om te weten

Foyer

De foyer van AMUZ is open vanaf een uur voor aanvang van het concert en blijft ook na afloop van het concert nog geruime tijd open.

Beeld- en geluidsopnamen

Het is absoluut verboden beeld- en geluidsopnamen te maken tijdens de concerten en voorstellingen zonder expliciete toelating van de directie van AMUZ.

Concertinleidingen, aanvangsuur en duur van de concerten

De concerten in AMUZ vangen op zondag steeds aan om 15.00 uur. Op andere dagen starten de concerten om 21.00 uur. Voor de avondconcerten is er steeds een inleiding om 20.15 uur. De concerten in AMUZ hebben in principe geen pauze en duren tussen de 65 en 80 minuten, tenzij anders vermeld.

Programmaboekjes

De programmaboekjes bij de concerten van AMUZ zijn downloadbaar van de website www.amuz.be vanaf enkele dagen na het concert.

Laatkomers

De concerten in AMUZ hebben in principe geen pauze. Laatkomers kunnen dan ook niet meer worden toegelaten in de concertzaal. Op vertoon van hun concertticket kunnen zij het concert volgen op de plasmaschermen in de foyer.

Rondleidingen en zaalverhuur

Wenst u met een groep een rondleiding in de gebouwen van AMUZ, om zo het fascinerende verhaal te horen van de gerenoveerde kerk en AMUZ als concertgebouw en -organisator, of wenst u meer informatie over de mogelijkheden om de zaal te huren voor concerten, voorstellingen en presentaties? Gelieve dan tijdens de kantooruren contact op te nemen met de administratie van AMUZ.

Medewerkers AMUZ

Bart Demuyt, directie & artistieke leiding | Veerle Braem, zakelijke directie | Robin Steins, assistentie programmering & educatie | Frederic Delmotte, assistentie programmering & dramaturgie | Tine Hubrechts, assistentie directie | Greet Coenegrachts, communicatie | Julie Hendrickx | Tine Clevers, eindredactie & ticketing | Mona Heyrman, productieleiding | Jan Tambuyser, productie & techniek | Evelyne Van Mieghem, productie & zaalhuur | Bart Tambuyser, techniek & gebouwbeheer | Koen Koninkx, foyer & ticketing

Binnenwerk geprint bij

www.prints-copy.be

wettelijk depotnummer: D/2016/0306/101